

John Steinbeck

HIIRIÄ JA IHMISIÄ – Opettajien paketti

Päivi Aro, Virpi Matala, Oili Sainila, Hilpi Luukkonen, Heli Alku ja Disa Kamula

John Steinbeckin *Hiiriä ja ihmisiä* on kertomus suuresta unelmasta, kaiken ylittävästä ystävydestä ja niistä ihmisistä, jotka eivät koskaan sulaudu joukkoon. Näiden tehtävien tavoitteena on syventää näytelmän katsomiskokemusta ja herättää ajatuksia klassikon uudesta tulkinnasta ja teoksen suurista teemoista. Tehtävät ovat helposti yhdistettävissä lukion äidinkielen kursseihin.

Tehtäväpaketin rakenne

I Keskustelu teatteriesityksestä.....	1
Henkilöt	1
Miljöö.....	3
Rakenne	4
Toiminta, juoni.....	5
II Asiapuheet, puheenvuorot ja dramatisoinnit	5
III Väittely näytelmästä	6
IV Neuvottelu	6
V Kielen ja tyylin analyysi	7
VI Kirjoitustehtäviä.....	7
VI Eläytyvä katsominen	8

I Keskustelu teatteriesityksestä

Henkilöt

1) Henkilökuva ja näyttelijäsuoritukset

Suora informaatio: a) henkilön suora itseanalyysi

b) henkilön/henkilöiden kuvaus toisesta henkilöstä

Epäsuora informaatio: a) katsojan johtopäätökset siitä, miten henkilö puhuu itsestään

b) johtopäätökset henkilön ulkoisen käyttäytymisen ja tekojen perusteella

c) johtopäätökset henkilön puheiden ja tekojen välisestä suhteesta

d) johtopäätökset siitä, miten henkilöt käyttäytyvät toisiaan kohtaan

George

Lennie

Karjatiljan isäntä, pomo

Curley

Slim

Carlson

Whit

Candy

Crooks

Vanha apumies

Curleyn vaimo

Keskustelun jälkeen voidaan tehdä myös toiminnallinen Kuuma tuoli – tehtävä, jonka tavoitteena on syventää roolihenkilöiden analyysiä ja sanallistaa ryhmäläisten hiljaista taustatietoa.

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Kuuma tuoli

Ohjaaja on kirjoittanut roolihenkilöiden nimiä lapuille (George, Lennie, Curley, Curleyn vaimo...). Oppilaat on jaettu pieniin ryhmiin. Jokainen ryhmä ottaa yhden lapun ja keskustelee siinä olevasta henkilöstä hetken. Sen jälkeen ohjaaja pyytää jokaisesta ryhmästä yhden vapaaehtoisen istumaan luokan edessä oleviin tuoleihin. Kukin heistä ottaa roolin, joka oli oman ryhmän lapulla. Muut osallistujat ja ohjaaja esittävät tuoleissa istuville kysymyksiä, joihin he vastaavat roolissa. Roolihenkilöltä kysytään kysymyksiä hänen taustastaan, ajatuksistaan, tunteistaan jne. Tuolilla istuva henkilö vastaa kysymyksiin roolihenkilönä. Kuumassa tuolissa vastataan suoraan niin kuin ajatellaan. Ohjaaja voi myös olla mukana kuumassa tuolissa ja vastata roolissa kysymyksiin.

2) Henkilöiden roolit ja kehitys

a) Yksilöllinen tila

Sukupuoli, ikä, pituus, paino, hiusten ja silmien väri, ruumiinrakenne, ulkonäkö, heikkoudet (fyysinen vamma, sairaudet), perinnölliset taipumukset, ominaisuudet, taipumukset, lahjakkuudet, kompleksit (päähänpinttymät, estot, pelot), elämänasenne, temperamentti, turhaumat, pettymykset, kunnianhimo, kiinnostuksen kohteet, itsensä ilmaiseminen, äänenkäyttö, idiolekti; luonne?

b) Ryhmäsuhde

Henkilön asema perheessä/ryhmässä, suhde perheen/ryhmän jäseniin, kotiolot, siviilisääty, sosiaalinen luokka, koulutus, ammatti, uskonto/ideologia/moraalikäsitykset, rotu, kansalaisuus, yhteiskunnallinen asema, kielen rekisterit, käyttäytymismallit; käyttäytyminen ryhmässä?

c) Yhteisösuhte

Ulkopuoliset kontaktit, ongelmat, ristiriidat, uhkat, sopeutuminen/sopeutumattomuus, sisäisen vastarinnan manifestaatiokeinot (kielenkäyttö ym.), henkilöt aatteiden, arvojen yhteiskunnallisten ryhmien, joukkojen edustajina; hahmon tehtävä teoksen maailmassa?

3) Vertailua, arviointia, tulkintaa

- a) Vertaile valitsemiasi henkilöitä pelkän näytelmäesityksen perusteella.
- b) Vertaile mielikuvaasi henkilöstä/henkilöistä näytelmän katsomisen ja romaanin lukemisen perusteella. Noudattaako teatterin tekijöiden tulkinta alkuteoksesta saamaasi mielikuvaa? Mitä yhtäläisyyksiä/ eroja alkutekstin ja näytelmän välillä on? Mitä puolia itse olisit tuonut esiin näytelmän henkilö kuvauksessa? Mitä piirteitä itse olisit korostanut tai vähentänyt henkilön/henkilöiden persoonassa/persoonissa?
- c) Millä näyttämöteknisillä keinoilla (puvustus, lavastus, musiikki, valaistus, ääniefektit, kirjallinen materiaali) henkilökuva syveni? Miten tässä oli onnistuttu?
- d) Mihin mielestäsi kirjailija on tarvinnut luomaansa henkilö hahmoa?
- e) Mikä on näytelmän pääteesi henkilö kuvauksen perusteella? Maailmankatsomuksellinen suositus?

Miljöö

Millaisia teatterin keinoja käytettiin näytelmän

1) tapahtuma-ajan ja paikan ilmentämiseen

ajankohta/ajankohdat, kesto, aikaväli, paikat; siirtymät

2) sosiaalisen miljöön ilmentämiseen

kulttuuritermit, yhteiskuntaluokat, asenteet, ennakkoluulot, aatteet

3) tunnelman luomiseen?

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Liioittelupiiri

Millaisesta paikasta/miljööstä hahmot unelmoivat? Entä mitä tarkoittaa luuserius? Mitä se on? Onko luuserius sitä, että ei ole enää haaveita? Unelmilla on elämäämme valtava vaikutus. Tehdään ”Liioittelupiiri”-harjoite unelmista, jossa ollaan yhdessä ringissä ja tarkoitus on liioitella yksi kerrallaan edellisen puhujan lausetta. Vuoro kiertää myötöpäivään. Aloitetaan aivan pienistä haaveista ja yksi kerrallaan kasvatetaan haaveet valtavan suuriksi.

Rakenne

Millainen on näytelmän kompositio ja rakennetyyppi: perinteinen/moderni; näytökset, kohtaukset; ajan, paikan ja toiminnan yhteys/ muodon avoimuus; lineaarisuus/komplementaarisuus/metaforisuus; objektiivisuus/subjektiivisuus; jännitteen ylläpito, kliimaksi, käännteet, muutoksen tuova käänne, toistot muodon luojina, ennakoinnit, takaumat?

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Improvisaatio pienryhmissä

Valitaan näytelmästä 4-6 ryhmäläisten mielestä olennaista kohtausta. Pienryhmät esittävät improvisoiden omat tulkintansa näistä kohtauksista. Tässä harjoituksessa voidaan käyttää myös roolin vaihtoa, jolloin esim. Georgen ja Lennien rooleja vaihdetaan ratkaisevalla hetkellä.

Harjoitukseen voi lisätä myös forumteatterin elementtejä, jossa pienryhmä esittää kohtauksen uudelleen. Kun joku katsojista ajattelee, että kyseisessä tilanteessa voisi toimia toisinkin, hän kohottaa kätensä tai hihkaisee. Kohtaus uusitaan. Myös vaihtoehtoisen toimintatavan esittäjä voi tulla kohtaukseen mukaan ja kokeilla muutosta käytännössä. Kohtausta voidaan myös kelata eteenpäin tai se voidaan toistaa hidastettuna - myös uusia henkilöihahmoja voidaan tuoda mukaan uutta ratkaisua etsittäessä.

Toiminta, juoni

Mitkä ovat näytelmän päätapahtumat?

Mikä on näytelmän *tarina*: mitä tapahtui? Entä *juoni*: miksi tapahtui?

Selitä, miten ja miksi ristiriidat johtavat konfliktiin. Mitkä olivat loppuratkaisun todelliset syyt? Ota huomioon tapahtumien historiallis-maailmankatsomuksellinen ympäristö.

Juonellistamisen kautta tulee tulkituksi koko näytelmän viesti aikalaislukijoille ja nykykatsojalle sekä -lukijalle.

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Vaihtoehtoinen lopetus – Lennien oikeudenkäynti
Näytellään yhdessä fiktiivinen oikeudenkäynti Lennietä vastaan, jos hänet olisi saatu kiinni. Ryhmäläiset esittävät henkilöahmoja: Lennie, asianajaja, syyttäjä, todistajia (George, Curley, muita kyläläisiä), tuomari ja lautamiehet. Tätä harjoitusta voi puvustaa kevyesti (esimerkiksi tuomarille musta hattu päähän). Toinen ryhmä voi näytellä Georgen oikeudenkäynnin. Yhteiskuntaopin tietoutta Suomalaisesta oikeuslaitoksesta voidaan käyttää tämän harjoitteen apuna, harjoitteen voisi tehdä esimerkiksi oikeustalovierailun jälkeen.

II Asiapuheet, puheenvuorot ja dramatisoinnit

Opetetaan etukäteen, miten informatiivinen puheenvuoro pidetään. Katsellaan näytelmä, ja näytelmän katsomisen jälkeen pienryhmissä pohditaan, mistä voisi pitää puheenvuoron, esimerkiksi kirjapuheenvuoron. Tehdään ryhmässä tai opettajajohtoisesti kirjapuheenvuoron jäsentelyjä. Suullisesti voidaan tehdä myös juonen referointiharjoituksia ja eläytyvän kuvailun harjoituksia (kuvaustyyppit) sekä dramatisointeja romaanin katkelmista.

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Liikkumattomat patsaat

Tehdään näytelmän tärkeät kohtaukset liikkumattomina patsaina ryhmissä.

Päätetään ryhmissä, mikä oli näytelmän käännekohta ja tehdään se patsaana.

Patsaat voivat olla eri kohdista. Keskustellaan erilaisista tulkinnoista.

III Väittely näytelmästä

Ennen näytelmän katsomista jaetaan luokka väitteen puolustajiin ja torjujiin. Annetaan väite etukäteen. Näytelmän katsomisen jälkeen järjestetään massaväittely.

Esimerkkejä väitteistä:

- a) George pitää Lennietä kaverina vain sen vuoksi, että hän kuvittelee hyötyvänsä Lenniestä jotenkin.
- b) Georgen ratkaisu lopussa on hyväksyttävä teko.
- c) Näytelmän nimi Hiiriä ja ihmisiä on osuva.

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Kaksi ryhmää – kaksi roolia

Kaksi henkilöä (esim. George ja Lennie tai Curley ja Curleyn vaimo tai Curleyn vaimo ja Lennie...) ovat vastakkain ja muu ryhmä jakaantuu kahdeksi ryhmäksi heidän taakseen. Ryhmän jäsenet kuiskaavat vuoronperään ”edustajilleen”, mitä näiden tulee sanoa vastapäätä olevalle henkilölle. Henkilö toimii ryhmän äänitorvena.

IV Neuvottelu

Katsotaan näytelmä ja sen jälkeen tehdään neuvotteluharjoitus esimerkiksi seuraavista aiheista:

- a) Neuvotelkaa, miten pomon poika Curley ja Lennie löytäisivät sovun.
- b) Olette ryhmä ja mietitte, mitä Lennien tulevaisuuden suhteen pitäisi tehdä sen jälkeen, kun hän on tavannut Curleyn vaimon.
- c) Candy, Lennie ja George neuvottelemassa yhteisen maatilaa ostamisen rahoittamisesta.

V Kielen ja tyylin analyysi

Erittele näytelmän retoriikkaa. Millaisia erilaisia vaikuttamisen keinoja henkilöt käyttävät? Etsi esimerkkejä huumorin lajeista: koomisuus, ironia, satiiri jne.

Miten romaanin ja näytelmän huumori rakentuu?

Mitä tyyliä/tyyliä teos edustaa? Perustele päätelmäsi henkilövalinnoilla, tapahtumilla, rakenteella, kerrontatekniikalla ym.

TOIMINNALLINEN TEHTÄVÄ: Kohtauksia eri tyyliä

Näytelmän kohtauksia voidaan kokeilla esittää myös eri tyyliä: antiikin teatteri kuoroineen ja naamioineen, commedia dell'arte, brechttiläinen teatteri vieraannuttamiskeinoineen (esimerkiksi väliin laulua, kertojan selostusta), saippuaoppera, slapstick-komedia, tanssiteatteri, performanssi... Tämä harjoitus voi jossain vaiheessa keventää raskaan aiheen käsittelyä.

VI Kirjoitustehtäviä

1. Näytelmän katsomisen jälkeen kirjoitetaan arvostelu.
2. Näytelmän katsomisen jälkeen kirjoitetaan vastine.
3. Näytelmän katselemisen jälkeen verrataan eri lehdissä ilmestyneitä arvosteluja, ja näin opetetaan, miten arvostelu tehdään.
4. Näytelmän katsomisen jälkeen pidetään tekstitaidon koe, jossa vertaillaan kahden arvostelun vaikuttamistapoja tms. Tekstitaidon vastauksia voidaan laatia myös henkilö- ja miljöökuvauksesta sekä näytelmän sisällöstä ja rakenteesta.
- 5) Elokuvan katsominen ja vertailu näytelmään. Miten näytelmä ja elokuva eroavat toisistaan? Miettikää elokuvan ja teatterin ilmaisukeinojen eroja?
- 6) Vertaa kirjan ja näyttämösovituksen tyyliä. Miten näyttämösovitukset eroavat omista mielikuvista, jotka syntyivät kirjan lukemisen aikana?

7) Kirjan lukeminen ennen näytelmää, teoksen käsittely ja näytelmän katsomisen jälkeen vertailu, miten käsikirjoitus on toteutettu.

8) Elokuvan katsominen ennen näytelmää jolloin elokuva voidaan pysäyttää myös ennen loppuratkaisua, jonka jälkeen oppilaat voivat kirjoittaa tarinalle oman loppunsa.

9) Laadi näytelmän tulkinta jotakin kirjallisuuskriittistä tai itse kehittelemääsi näkökulmaa hyödyntäen.

VI Eläytyvä katsominen

Teatterikäynti ilman tehtäväpakkoa sopii ryhmälle, joka käy harvoin tai ensimmäistä kertaa teatterissa. Käynnin jälkeen on hyvä pitää vapaamuotoinen palautekeskustelu, johon voi pyytää mukaan myös jonkun näyttelijän tai ohjaajan. *Hiiriä ja ihmisiä* näytelmän ohjaaja Tommi Auvinen on mahdollista kutsua tällaiseen tilaisuuteen ennakkoon sovittaessa.

Eläytymistä voi helpottaa myös tutustuminen Tampereen Teatterin kulissien taakse. Teatterikierroksia järjestetään sopimuksen mukaan ma–pe klo 15–17.

Myös *Hiiriä ja ihmisiä* -draamatehtävät antavat virikkeitä näytelmän käsittelyyn.